

מפגש מס' 139

דף למנחה

דברי הימים ב ג'-ז'

תוכן הפרקים שנלמדו השבוע

פרק ג' - בניית המקדש - המבנה עצמו והכרובים

פרק ד' - בניית המקדש - כלי המקדש

פרק ה' - חנוכת המקדש - הכנסת הארון לקדש הקדשים, והשראת השכינה

פרק ו' - חנוכת המקדש - תפילת שלמה

פרק ז' - חנוכת המקדש - חגיגות חנוכת המקדש במקביל לחג הסוכות

לימוד מעמיק

ייעודו של בית המקדש

בניית המקדש מהווה שיא במלכותו של שלמה, וכפי שראינו בשיעור הקודם, לפי דברי הימים בחירתו של שלמה מלכתחילה הייתה לצורך בניית המקדש.

כיום, כאשר אין לנו מקדש, אנחנו מייחלים ומצפים לבנייתו, ומתפללים על כך:

מוסף לשלוש רגלים:

ומפני חטאינו גלינו מארצנו. ונתרחקנו מעל אדמתנו. ואין אנחנו יכולים לעלות ולראות ולהשתחוות לפניה. ולעשות חובותינו בבית בחירתך. בבית הגדול והקדוש שנקרא שמך עליו. מפני היד שנסתמלה במקדשך: יהי רצון מלפניך יהוה אלהינו ואלהי אבותינו. מלך רחמן. שתשוב ותרחם עלינו ועל מקדשך ברחמיך הרבים. ותבנהו מהרה ותגדל כבודו: אבינו מלכנו. גלה כבוד מלכותך עלינו מהרה. והופע והנשא עלינו לעיני כל חי. וקרוב פזורינו מבין הגוים. ונפוצותינו כנס מירכתי ארץ. והביאנו לציון עירך ברנה. ולירושלים בית מקדשך בשמחת עולם. ושם נעשה לפניך את קרבנות חובותינו תמידים כסדרם ומוספים כהלכתם...

אלהינו ואלהי אבותינו. מלך רחמן רחם עלינו. טוב ומטיב הדרך לנו. שובנו אלינו בהמון רחמיך. בגלל אבות שעשו רצונך. בנה ביתך כבתחלה וכונן מקדשך על מכונו. והראנו בבנינו ושמתנו בתקונו. והשב כהנים לעבודתם ולזמירם ולשירם ולזמירם. והשב ישראל לנויהם. ושם נעלה ונראה ונשתחוה לפניך בשלש פעמי רגלינו...

שיר:

ניתן להאזין לשירים מתוך תפילה זו: ["ותבנהו מהרה"](#) או ["והראנו בבנינו"](#).

שאלה למחשבה:

מדוע אנו מצפים לבניית המקדש? מה משמעותו לחיינו?
ומהו תפקידו וייעודו של בית המקדש שבנה שלמה?

בשיעור זה נעיין בפסוקים בדברי הימים ובמלכים, המתארים את בניית המקדש, ונדלה מתוכם את ייעודו ומשמעותו של המקדש.

חלק א - המקדש כמקום השראת שכינה

הייעוד הראשוני של בניית המשכן הוא מקום להשראת שכינת ה' בעם ישראל: וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכְכֶם: (שמות כ"ה, ח). ארון ה' (והכרובים) הוא הכלי המבטא את שכינת ה', ומהווה הדום לרגלי השכינה.

כפי שראינו בשיעור הקודם, דוד שם במוקד את ארון ה'. כבר בתחילת מלכותו הוא מעלה את ארון ה' לירושלים: וַיֹּאמֶר דָּוִד לְכָל קְהַל יִשְׂרָאֵל... וְנִסְבָּה אֶת אָרוֹן אֱלֹהֵינוּ אֵלֵינוּ כִּי לֹא דָרְשָׁנָהּ בְּיָמַי שְׂאוּל... וַיַּעַל דָּוִד וְכָל יִשְׂרָאֵל בַּעֲלֹתָהּ אֶל קָרְיַת יִעָרִים אֲשֶׁר לַיהוּדָה לְהַעֲלוֹת מִשָּׁם אֶת אָרוֹן הָאֱלֹהִים ה' יוֹשֵׁב הַכְּרוּבִים אֲשֶׁר נִקְרָא שֵׁם (י"ג, ב-1). אך דוד לא מסתפק בכך, והוא מבקש לבנות בית לארון: וַיְהִי כִּאֲשֶׁר יָשָׁב דָּוִד בְּבֵיתוֹ וַיֹּאמֶר דָּוִד אֵל נָתַן הַנְּבִיא הַגָּה אֲנֹכִי יוֹשֵׁב בְּבֵית הָאֲרָזִים וְאָרוֹן בְּרִית ה' פָּתַח יְדֵיעוֹת (י"ז, א). ה' דוחה את בקשתו, אך מבטיח לו שהיא תתקיים בימי בנו: ...וְהִקְיֹמֹתִי אֶת זֶרְעֶךָ אַחֲרֶיךָ אֲשֶׁר יִהְיֶה מִבְּנֵיךָ וְהִקְיֹמֹתִי אֶת מַלְכוּתוֹ: הוּא יִבְנֶה לִּי בַיִת... (י"ז, יא-יב). הבית לארון ה' הוא למעשה בית ה'.

אם כן, הפן הבסיסי של בית המקדש הוא היותו המקום להשראת שכינת ה' בעם ישראל. זהו הפן המודגש בספר שמות בבניית המשכן וגם בהתייחסותו של דוד לבניית המקדש.

חלק ב - המקדש כמקום זבח

בנוסף להיות המקדש מקום להשראת שכינת ה', הוא גם מקום להקרבת הקרבנות. בעוד שספר שמות התמקד בהשראת השכינה במשכן, בספר ויקרא מתוארת בהרחבה עבודת הקרבנות על כל פרטיה. מה קורה בבניית המקדש? היכן באים לידי ביטוי שני הפנים הללו?

שאלה לעיון:

עיינו בתיאור בניית המקדש וחונכתו בספר מלכים (מל"א ו'-ח'), והשוו אותו לתיאור בדברי הימים (דבהי"ב ג'-ז'). שימו לב להבדלים בין התיאורים, ונסו להבין את משמעותם.

בעזרת הטבלה הבאה (הנמצאת גם בדף המקורות), נעיין בכמה הבדלים בין התיאור של בניית המקדש בספר מלכים לתיאור בדברי הימים (להרחבה שמעו את [שיעורו של הרב מנשה וינר](#)):

מלכים א' ו-ח'	דברי הימים ב' ג'-ז'	
פרוכת	אין פרוכת בין הקודש לקודש הקודשים	ויעש את הפרכת התכלת וארגמן וכרמיל ובויץ ויעל עליו כרובים (דבה"ב ג', יד)
מזבח הזהב	מזבח הזהב מתואר כחלק מבניית המבנה עצמו ויכול להשתמע כאילו הוא נמצא בקודש הקודשים (מל"א ו', כ)	מזבח הזהב מתואר בין שאר הכלים של הקודש (דה"ב ד', יט)
מזבח העולה	אין תיאור של בניית מזבח העולה	בניית מזבח גדול: ויעש מזבח נחשת עשירים אמה ארבע ועשרים אמה רחבו ועשר אמות קומתו: (דבה"ב ד', א)
חנוכת המקדש - שירת הלויים	אין תיאור של שירת הלויים	תיאור שירת הלויים ליד המזבח: והלויים המשוררים לכלם לאסף להימן לידתון ולבניהם ולאחיהם מלבישים בויץ במצלתים ובנבלים וכנרות עמדים מורח למזבח (דבה"ב ה', יב)
חנוכת המקדש - השראת שכינה	השראת שכינה בעקבות הכנסת הארון: ויבאו הפהגים את ארון ברית ה' אל מקומו אל דביר הבית אל קדש הקדשים אל תחת כנפי הכרובים... והיה בצאת הפהגים מן הקדש והענן מלא את בית ה': ולא יכלו הפהגים לעמוד לשרת מפני הענן כי מלא כבוד ה' את בית ה': (מל"א ח', ו-ח)	א. השראת שכינה בעקבות שירת הלויים: וכהרים קול בחצצרות ובמצלתים ובכלי השיר ובהלל לה' כי טוב כי לעולם חסדו והבית מלא ענן בית ה': ולא יכלו הפהגים לעמוד לשרת מפני הענן כי מלא כבוד ה' את בית האלהים: (דבה"ב ה', יג-יד) ב. ירידת אש מן השמים לקבלת הקרבנות: וככלות שלמה להתפלל והאש ירדה מהשמים והתאכל העלה והזבחים וכבוד ה' מלא את הבית... והמלך וכל העם זבחים זבח לפני ה': (דבה"ב ז', ג-ד)
חנוכת המקדש - קרבנות	קרבנות רבים עד כדי צורך לקדש את רצפת העזרה לקרבה (מל"א ח', סג-סד)	קרבנות רבים עד כדי צורך לקדש את רצפת העזרה לצורך הקרבה (דבה"ב ז', ה-ז)
חנוכת המזבח	לא נזכרת חנוכת המזבח: ויעש שלמה בעת ההיא את החג וכל ישראל עמו קהל גדול מלבוא חמת עד נחל מצרים לפני ה' אלהינו	7 הימים הראשונים נקראים חנוכת המזבח: ויעשו ביום השמיני עצרת כי חנפת המזבח עשו שבעת ימים והחג שבעת ימים: (דבה"ב ז', ט)

	שבעת ימים ושבעת ימים ארבעה עשר יום (מל"א ח', סה)	
כינוי המקדש בדברי ה'	בית ה' או הבית: הקדשתי את הבית הזה אשר בנתה לשום שמי שם עד עולם והיו עיני ולבי שם כל הימים: (מל"א ט', ג)	בית ה' או בית זבח: וירא ה' אל שלמה בלילה ויאמר לו שמעתי את תפלתך ובחרתי במקום הזה לי לבית זבח: (דבה"ב ז', יב)

ניתן לראות שבספר מלכים אין תיאור של בניית מזבח העולה, ולעומת זאת יש דגש על התיאור של קודש הקודשים, אשר כביכול מתרחב אל הקודש (לכן אין תיאור של פרוכת בין הקודש לקודש הקודשים, ומזבח הזהב, אשר תפקידו לאפשר השראת שכינה, מתואר כביכול כנמצא בקודש הקודשים). בהתאמה לכך, השראת השכינה במקדש מתרחשת בעקבות הכנסת הארון למקומו בקודש הקודשים. ובסופו של דבר, כאשר ה' מתגלה לשלמה לאחר חנוכת המקדש, הוא אומר הקדשתי את הבית הזה אשר בנתה לשום שמי שם עד עולם (מל"א ט', ג) - המקדש הוא מקום שכינת ה'.

לעומת זאת, ספר דברי הימים מדגיש את ייעודו של המקדש כבית זבח, ומתאר התרחשויות סביב מזבח העולה והקרבת. דברי הימים מתאר את בניית מזבח העולה, (קודש הקודשים מזבח הזהב והפרוכת מתוארים אף הם, אך במקום ובפרופורציות הריאליות שלהם). בחנוכת המקדש הוקרבו קרבנות רבים, עד כדי כך שהיה צורך לקדש את רצפת העזרה כדי להקריב עליה (דבר זה מתואר גם בספר מלכים); דברי הימים מתאר את שירת הלויים לפני המזבח, ואת השראת השכינה בעקבות זאת ואת ירידת האש מן השמים לקבלת הקרבנות. בדברי הימים שבעת הימים הראשונים של החנוכה נקראים "חנוכת המזבח", ובסופו של דבר, כאשר ה' מתגלה לשלמה לאחר חנוכת המקדש הוא קורא לבית "בית זבח".

בית שיעודו עבודת הקרבנות הוא בית שבו בני האדם עובדים את ה', מלמטה כלפי מעלה. אמנם ה' עונה להם באש מן השמים ובהשראת שכינה, אך העיקר הוא מעשי האדם.

שאלה למחשבה:

ראינו שיש שני ייעודים לבית המקדש: השראת שכינת ה', ובית זבח. מדוע ספר דברי הימים מדגיש דווקא את הייעוד של "בית זבח", עבודת הקרבנות?

ספר דברי הימים נכתב ע"י עזרא הסופר, בראשית ימי הבית השני.

בבית המקדש השני לא היה ארון, ולא שרתה שכינה, ועיקרו של המקדש היה המזבח. הדבר הראשון שבנו העולים מבלל בשיבת ציון היה המזבח: ויקם ישוע בן יוצדק ואחיו הפהנים ורפבל בן שאלתיאל ואחיו ויבנו את מזבח אלהי ישראל להעלות עליו עלות (עזרא ג', ב). בוני המקדש בתקופת שיבת ציון הרגישו שבית המקדש השני נופל במעלתו מבית המקדש הראשון, הן מבחינת גודלו ותפארתו, והן מבחינת קדושתו - מאחר ולא היו בו ארון ושכינה: ורבים מהפהנים והלויים הראשי האבות הזקנים אשר ראו את הבית הראשון בפרסו זה הבית בעיניהם בכים בקול גדול (עזרא ג', יב); מי בכים הנשארו אשר ראו את הבית הזה בכבודו הראשון ומה אתם ראים אתו עתה הלאו כמהו כאין בעיניכם (חגי ב', ג) מנהיגי שיבת ציון והנביאים עודדו את העם להכיר בערכו של המקדש למרות זאת: עלו ההר והבאתם עץ ובנו הבית וארצהו בו ואכבדו ואבבדה אמר ה': (חגי א', ח); גדול יהיה כבוד הבית הזה האחרון מן הראשון אמר ה': עבאות (חגי ב', ט).

עזרא הסופר, אחד ממנהיגי שיבת ציון, כותב את ספר דברי הימים ובו הוא מתאר את בית המקדש הראשון מן הפרספקטיבה של בוני בית המקדש השני. הוא בוחר להדגיש בבית המקדש הראשון את הפן של עבודת הקרבנות ובניית המזבח, ובכך נותן לבני דורו משמעות למקדש שהם בונים, על אף חסרון הארון והשכינה בו.

חלק ג- המקדש כמקום תפילה

תפילת שלמה בחנוכת המקדש מופיעה במל"א ח' ובדבה"ב ו', ובשניהם היא כמעט זהה. ננסה לזהות מהו הייעוד של המקדש לפי דברי שלמה בתפילתו. לצורך כך, השתמשו בכלי ה"מילה מנחה", לספר דברי הימים ב פרק ו' פס' ז-מב, והדגישו בעזרתו את המילים: תפילה/שורש פלל; שמע; שמים.

מילים

עורך

- מכן (שם עצם)
- תחנה (שם עצם)
- סלח (פועל)
- סלל (פועל)
- תפלה (שם עצם)
- שבה (פועל)
- חטא (פועל)
- שמים (שם עצם)
- מקום (שם עצם)
- איב (שם עצם)
- לבב (שם עצם)
- בנה (פועל)
- שמע (פועל)
- תפאה (שם עצם)
- עבד (שם עצם)
- דרך (שם עצם)
- שם (שם עצם)
- שוב (פועל)
- אדם (שם עצם)
- ענה (תואר הפועל)
- עש (שם עצם)
- ידע (פועל)
- ישב (פועל)
- נתן (פועל)
- ארץ (שם עצם)

(יח) ועתה יהוה אלהי ישראל יאמנו דברה אשר דברת לעבדך לדויד. כי האמנכם ישב אלהים את האדם על הארץ הנה שמים ושמי השמים לא יכלכלוה אף כי הבית הזה אשר בניתי. (יט) ופנית אל תפלת עבדך ואל תחננתו יהוה אלהי לשמע אל הרנה ואל התפלה אשר עבדך מתפלל לפניך. (כ) להיות עיניך פתוחות אל הבית הזה יומם ולילה אל המקום אשר אמרת לשום שמה שם לשמוע אל התפלה אשר יתפלל עבדך אל המקום הזה. (כא) ושמעת אל תחנוני עבדך ועמה ישראל אשר יתפללו אל המקום הזה ואתה תשמע ממקום שבתה מן השמים ושמעת וסלחת. (כב) אם יחטא איש לרעהו ונשא בו אלה להאלתו וכא אלה לפני מופתה בבית הזה. (כג) ואתה תשמע מן השמים ועשית ושפטת את עבדך להשיב לרשע למת דרכו בראשו ולהצדיק צדיק למת לו כצדקתו. (כד) ואם יגנה עמה ישראל לפני אויב כי יחטאו לה וישבו והודו את שמה והתפללו והתחנונו לפניך בבית הזה. (כה) ואתה תשמע מן השמים וסלחת לחטאת עמה ישראל והשיבותם אל האדמה אשר נתתה להם ולאבותיהם. (כו) בהעצר השמים ולא יהיה מטר כי יחטאו לך והתפללו אל המקום הזה והודו את

בעזרת כלי המילה המנחה ניתן לראות שהמילים תפילה או להתפלל מופיעות 15 פעמים; השורש שמע מופיע 12 פעמים; והמילה שמים מופיעה 12 פעמים.

מתוך המילים המנחות ניתן לראות בצורה ברורה שלמה, בתפילתו, מדגיש את הייעוד של המקדש כמקום תפילה. או ליתר דיוק: מקום שדרכו מתקבלות התפילות מן השמים.

בתחילת דבריו, שלמה מעלה את השאלה הבסיסית הנוגעת לבניית מקדש - כיצד יתכן לבנות בית לה, בעוד שהוא מופשט ומלוא כל הארץ כבודו: כי האמנכם ישב אלהים את האדם על הארץ הנה שמים ושמי השמים לא יכלכלוה אף כי הבית הזה אשר בנית? (דבה"ב ו', יח). מתוך כך מגיע שלמה לאמירה שבית המקדש באמת איננו בית לה' מבחינה פיזית אלא מקום שדרכו ה' שומע את תפילות בני האדם: ופנית אל תפלת עבדך ואל תחננתו ה' אלהי לשמוע אל הרנה ואל התפלה אשר עבדך מתפלל לפניך: להיות עיניך פתוחות אל הבית הזה יומם ולילה אל המקום אשר אמרת לשום שמה שם לשמוע אל התפלה אשר יתפלל עבדך אל המקום הזה: ושמעת אל תחנוני עבדך ועמך ישראל אשר יתפללו אל המקום הזה ואתה תשמע ממקום שבתך מן השמים ושמעת וסלחת: (דבה"ב ו', יט-כא).

בהמשך דבריו מפרט שלמה סיטואציות שונות בהן פונים בני האדם בתפילה אל ה', ומבקש שה' ישמע מן השמים את תפילתם, דרך המקדש: כל תפלה כל תחנה אשר יהיה לכל האדם ולכל עמך ישראל אשר ידעו איש נגעו ומכאבו ופרש בפיו אל הבית הזה: ואתה תשמע מן השמים מכון שבתך וסלחתך... (כט-ל). המשפט "זאתה תשמע מן השמים וסלחת" חוזר בכל אחת מהסיטואציות המתוארות, ובכך מדגיש שלמה את כוונתו: ה' איננו יושב בבית המקדש, מאחר והוא מופשט ועליון, "בשמים". בית המקדש מהווה מעין "צינור" מתווך בין שמים לארץ, דרכו נשמעות התפילות, ודרכו ה' עונה לבני האדם ומוריד שפע.

נשים לב שתפילת שלמה היא המקור להלכה שצריך לכוון את התפילה כנגד מקום המקדש:

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף ל ע"א:

היה עומד בחו"ל - יכוון ליבו כנגד ארץ-ישראל, שנאמר: 'והתפללו אליך דרך ארצם' (מל"א ח', מח)
היה עומד בארץ-ישראל - יכוון ליבו כנגד ירושלים, שנאמר: 'והתפללו אל ה' דרך העיר אשר בחרת'
(שם מד).
היה עומד בירושלים - יכוון ליבו כנגד בית-המקדש, שנאמר: 'והתפללו אל הבית הזה' (דבהי"ב ו, לב).
היה עומד בבית-המקדש - יכוון ליבו כנגד בית קדשי-הקודשים, שנאמר: 'והתפללו אל המקום הזה'
(מל"א ח', לה)
נמצא עומד במזרח - מחזיר פניו למערב, במערב - מחזיר פניו למזרח, בדרום - מחזיר פניו לצפון,
ובצפון - מחזיר פניו לדרום. נמצאו כל ישראל מכוונים את ליבם למקום אחד.

שאלה למחשבה:

מהי, לדעתכם, המשמעות של תפילה דרך מקום המקדש?

שלמה נותן למקדש שני ייעודים: **מקום זבח ומקום תפילה**. המשותף להם הוא **עבודת האדם, פניה של האדם**
אל האלקים, מלמטה כלפי מעלה, הגוררת בעקבותיה תגובה של ה' - קבלת הקרבן או התפילה מן השמים.

נשים לב, שגם הקרבנות וגם התפילה נקראים "עבודה":

הקרבנות נקראים "עבודה":

אבות פרק א משנה ב:

על שלושה דברים העולם עומד: על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים,

פירוש ברטנורא:

ועל העבודה - עבודת הקרבנות. שכך שנינו במסכת תענית שאלמלא מעמדות - לא נתקיימו שמים
וארץ. ומצינו, שבשביל הקרבנות שהקריב נח - נשבע [הקדוש ברוך הוא] שלא יביא מבול לעולם; הרי
שהעולם עומד על הקרבנות:

התפילה נקראת "עבודה שבלב":

תלמוד בבלי מסכת תענית דף ב ע"א:

'ולעבדו בכל לבבכם' - איזו היא עבודה שהיא בלב, הוי אומר זו תפילה.

מעניין לשים לב שלפי אחת הדעות, זמני התפילות הקבועות נתקנו כנגד עבודת הקרבנות:

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף כו עמוד ב

רבי יהושע בן לוי אמר: תפלות כנגד תמידין תקנום... ותניא כוותיה דרבי יהושע בן לוי: מפני מה אמרו
תפלת השחר עד חצות - שהרי תמיד של שחר קרב והולך עד חצות... ומפני מה אמרו תפלת המנחה
עד הערב - שהרי תמיד של בין הערבים קרב והולך עד הערב.

שאלה למחשבה:

מהו הקשר המהותי בין קרבנות לתפילות? מדוע דווקא הקרבנות והתפילות נקראים "עבודה"?

חלק ד - המקדש כמרכז רוחני

שלמה מעמיד את בית המקדש כמרכז רוחני שעיני כל ישראל נשואות אליו, והם פונים דרכו אל ה' בכל סיטואציה, אישית או לאומית. אך לפי דבריו המקדש מהווה מרכז רוחני לא רק לישראל אלא לכל העמים: וגם אל הנגרי אשר לא מעמך ישראל הוא ובא מארץ רחוקה למען שמך הגדול וידך החזקה וזרעך הנטויה ובאו והתפללו אל הבית הזה: ואתה תשמע מן השמים ממכון שבתך ועשית ככל אשר יקרא אליך הנגרי למען ידעו כל עמי הארץ את שמך ולידאה אתך בעמך ישראל ולדעת כי שמך נקרא על הבית הזה אשר בניתי (דבהי"ב ו', לב-לג).

גם ישעיהו מעמיד את בית המקדש לעתיד לבא כמרכז רוחני לכל העמים: והיה באחרית הימים נכון יהיה הר בית ה' בראש ההרים ונשא מגבעות ונהרו אליו כל הגוים: והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר ה' אל בית אלהי יעקב וירנו מדרקיו ונלכה בארחתיו כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלם: (ישעיהו ב', ב-ג)

(על המקדש כמרכז לכל העמים ראו [בדברי הרב אמנון בזק](#))

סיכום:

בניית בית המקדש הייתה שלב משמעותי ביותר במלכות שלמה, ובתולדות עם ישראל. עיון בפרקי בניית המקדש מלמד מהם הייעודים והתפקידים השונים של בית זה. קודם כל - המקדש מהווה מקום להשראת שכינת ה' בקרב עם ישראל (מלמעלה כלפי מטה). שלמה ראה את המקדש כמרכז רוחני עבור העולם כולו ולא רק לעם ישראל, וכך גם ניבא ישעיהו לעתיד לבא.

בנוסף להיות המקדש מקום שכינה, המקדש הוא גם מקום לעבודת ה' (מלמטה כלפי מעלה). עבודת ה' במקדש (המודגשת בספר ויקרא ובספר דברי הימים) היא עבודת הקרבנות. בנוסף לכך, שלמה מייעד את המקדש להיות מקום שדרכו נשמעות התפילות ע"י הקב"ה.

להרחבה

[יהודה קיל - על ההשוואה בין מלכים לדברי הימים בסיפור בניית המקדש](#)

[הרב ד"ר מרדכי סבתו - שיעור על תפקיד המקדש בתפילת שלמה](#)

[עמוס חכם - על היחס בין בית זבח לבית תפילה](#)

[הרב משה ליכטנשטיין - על השראת השכינה במקדש](#)

[הרב מרדכי פרנקו - על השוואה בין חנוכת המשכן לחנוכת המקדש](#)